

Մ Ա Ս Ե Ա Յ Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ե. Բ.

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն. Բ., ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն. Բ. ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԿԱԻՈՐ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բանըհինգ կամ երեսուն տարի մը կայ որ տղայոց դաստիարակութիւնը մեր ազգին մէջ տեղ տեղ ըստ բաւականին կանոնաւոր ձեւ մը առած է, եւ ուշագործութեամբ դիտողը գիւրաւ կրնայ տեսնել այժմէն այն դաստիարակութեան օգուտներն ու վնասները: Կանոնաւոր ձեւ ունեցող դաստիարակութիւն անոր կրօնքն ու կտրուի պատանեաց ազգային վարժարաններու մէջ, իրենց ծնողքէն հեռու, գիշեր ու ցորեկ իրենց վրայ հսկող վերատեսչաց ու վերակացուաց աչքին առջեւ, եւ այն՝ ոչ թէ մէկ երկու տարի, այլ մինչեւ վեց՝ եօթը՝ ութ տարի: Այսպիսի դաստիարակութեան տեղերն են առ այժմ մեր ազգին համար — բաց ի վանքերէն — Մոսքուայի Լազարեան ձեմա-

րանը, Տիփլիսու ներսիսեան Հոգեւոր Դպրոցը, Փարիզու Մուրատեան Վարժարանը, Վենետիոյ Ռափայէլեան Վարժարանը, եւ այլն: Սոցա ամենուն ալ ընդհանուր եւ մասնաւոր հանգամանացը վրայ խօսիլը ուրիշ ատենի պահելով, այս անգամ կուզեմք երկու խօսքով ազգային դաստիարակաց եւ ծնողաց միտքը զայս միայն ձգել թէ՛ սրջափ հարկաւոր բան է այնպիսի դաստիարակութիւն տալ տղայոց՝ որ նոցա ծնողացը այժմու վիճակին յարմար գայ, որով իհարկէ իրենց ալ ապագայ վիճակ մը պատրաստէ, եւ թէ ինչ գլխաւոր յատկութիւններ պիտի ունենայ այս դաստիարակութիւնը:

Մեր ազգին մէջ խիստ շատ մարդիկ կան, մասնաւոր միջակ հարստութեան տէր, եւ աղքատ ու չքաւոր մարդկանց մէջ, որ ի-

րենց դաւանները ազգային վարժարաններէն մէկը դրած ժամանակին, եւ քանի մը տարի ետքը, ոմանք նաեւ մինչեւ տղայոց ուսման ընթացքը վերջացընելու ատենը, չեն գիտեր թէ իրենց որդին ատենով ինչ վիճակ պիտի ունենայ, ինչ արհեստի ձեռք պիտի դարնէ, ինչ պաշտօնի մէջ պիտի մտնէ, ինչով պիտի ճարէ իրեն ապրուստը, եւ ինչով օգտակար մարդ մը պիտի դառնայ իրեն, իր ծնողացը, ընտանեացը, ազգին եւ տէրութեան: Ուստի երբ Հարցընես հօր մը թէ «Որդւոյդ ինչ վիճակ պիտի տաս՝ ուսմունքը լմնցընէնք ետքը», պատասխան կուտայ թէ «Ես ինչ գիտնամ. հիմակուան ժամանակս ուսում առնող՝ լեզու գիտցող մարդը անօթի չմնար կըսեն. յուսամ թէ իմ որդիս ալ իրեն ուսմամբը եւ սովրած լեզուներովը կտոր մը հացի տէր կլինի»: Չհարցընեմք այն բարեսիրտ հօրը թէ Պէտք է արդեօք գոհ լինիս որդւոյդ միայն քանի մը գիտութիւն եւ երկու երեք լեզու սովորելովը, եւ պէտք չէ արդեօք սպասես որ որդիդ աղէկ դաստիարակութեամբ կրթուի, մարդկութիւն սովորի, բարեպաշտ՝ բարեկիրթ՝ բարեբարոյ մարդ դառնայ. այս հարցմունքը չընեմք՝ կըսեմ՝ իրեն. վասն զի թէպէտ նորա տալու պատասխանը յայտնի է՝ թէ «Ինչո՞ւ չէ. իհարկէ. անոր խօք չկայ.». բայց չկարծեմք թէ նա այն խօսքերուն ոյժը ինչպէս որ պիտի հասկընայ: Այն թողումք. աւելի հարկաւոր գիտելին այս է թէ տղան վարժարանէն որ ելնէ՝ ինչ վիճակի մէջ պիտի մտնէ. արհեստաւոր պիտի լինի թէ վաճառական, երկրագործ թէ երկրաչափ, եկեղեցական թէ վարժապետ, ղինուորական թէ քաղաքական պաշտօնի տէր, մատենագիր թէ օրէնագէտ, թէ բժիշկ, թէ վիրաբոյժ, թէ գեղագործ, եւ այլն: Կամ թէ ինչ տեսակ դաստիարակութիւն պիտի առնու որ ինչ եւ իցէ պատուաւոր վիճակի գիւրաւ մտնէ, ու վիճակին յարմարի: Սակայն տղուն հայրը եւս առաւել այս բանիս անտեղեակ է, եւ երբ իրեն հարցընես՝ ուսերը վեր կառնու ու «Աստուած գիտէ» կըսէ կըմընցընէ:

Տեսնեմք այժմ թէ մեր բազմամեայ դիտողութիւնն ու փորձառութիւնը ինչ կըցուցընէ այս բանիս վրայ:

Ազգային վարժարաններուն մէջ երեք աստիճանի մարդկանց որդիքն ալ խմբակն ու միակերպ դաստիարակութիւն կառնուն ընդհանրապէս, այսինքն հարուստ, միջակ եւ աղքատ ծնողաց որդիք՝ ամէնքն ալ մէկտեղ.

հարուստը իւր փողովը, իսկ միջակն ու աղքատը սովորաբար ձրի, բայց հարստին հաւասար սնունդ խնամք եւ ուսում վայելելով:

Արդեօք ինչ տեսակ պիտի լինի այն վարժարանաց մէջ ամենուն առհասարակ տրուած դաստիարակութիւնն որ երեք աստիճանի մարդկանց ալ յարմարի, այսինքն օգտակար լինի թէ հարստին, թէ միջակին եւ թէ աղքատին: Այս է ահա այն դժուարին ու մեծ խնդիրը: Ինչ կերպով պիտի կրթուի հարստին տղան որ վարժարանէն ելած ժամանակը՝ հարստութեան պատճառած փափկասիրութենէն ու գոռոզութենէն հեռու մնայ. եւս առաւել աղքատինը ծնողացն ու իրեն աղքատութենէն չամբնայ, եւ ինչ վիճակ ալ ելնէ դիմացը՝ սիրով ու յօժարութեամբ ինքզինքը այն վիճակին յարմարցընէ, մեծ մեծ պաշտօններու եւ գործերու աչք անկելով՝ անօթի ու խեղճ չպտրտի տարիներով:

Եթէ տղայոց ծնողացը նայիս, նոցա մէջէն հարուստներուն շատին ուղածն այս է որ իրենց որդիքը սրճափ որ կարելի է հանդիստ ու փափուկ կեանք անցընեն վարժարանին մէջ. կերակուրներն առատ ու բազմատեսակ, հագուստներն ազնիւ ու բարակ, ամէն զուարճութիւններն անպակաս, ամէն հանգստութիւնները տեղը. ուստի եւ հարուստ ծնողաց բանիին բերնէն լսուած են, եւ անշուշտ այժմ ալ կըստէին ասոր նման խօսքեր թէ «Ես «նյսքան փող կուտամ տղուս համար, կուզեմ որ տղաս ալ հանգիստ ապրի աղայի պէս. չէ «նէ ինչ տարբերութիւն պիտի ունենայ աղքատին դաւակէն. միթէ Մարկոս ամիրային «ո՞ւ փապրանի Մարկոսնանին տղաքը մէկ պիտի լինին: Աստուած ինձի փող տուեր է, «մէկալին չէ տուեր. երկուքիս տղաքն ալ «թէ որ չարքաշ պիտի ապրին ու նեղութիւն «պիտի քաշեն, իմինիս հարստութենէն ինչ «օգուտ: Իհարկէ իմ որդիս իրեն տանը ամէն «հանգստութիւնը գարատան մէջ պիտի չու«նենայ, այն ես ալ գիտեմ. բայց կուզեմ որ «սրտին ամէն ուղածէն ալ զուրկ չմնայ: Իմ «զաւակս տունը այնպէս սովրած է մինչեւ «տասը տասներմէկ տարեկան ատենը որ ա«ռաւօտը աչքը բանալուն պէս՝ գեռ չհա«գուած, գեռ անկողնէն չելած, խախտե՛ անոշ «պիտի առնուր, կամ չայլ պիտի խմբը, ինք «չարմիշ պիտի ընէր, յետոյ երբ որ ուղէր «այն ատեն պիտի ելնէր, մէկ չէ՝ երկու հո«գի զինքը պիտի հագուեցընէին, ինչ հա«գուստ որ սիրտը ուղէր այն օրը՝ այն պի«տի բերէին հագցընէին: Հագուստին մէկ

«գրպանը (մկար) չիլ չիլ արծաթ՝ նոր նոր
 «ոսկի անպակտս, միւս գրպանը տեսակ տե-
 «ոսկի շաքարեղէն անպակտս: Տանը որ անկիւ-
 «նը նայէիր՝ տեսակ տեսակ խաղալիքներ,
 «մանր ու խոշոր խումածիկներ քաշ կու-
 «գային. անոնց ալ որք կոտորած, որք բը-
 «ղըկտած, որք ծռած ծռմուկած կլինէին,
 «բայց հոգ չէր. վասն զի սաստիկ ապսպրեր
 «էի անեցւոց ու ծառայից որ տղուս սիրտը
 «չկոտորեն, հապա թողուն որ ինչ կուզէ ընէ
 «իրեն խաղալիքներուն: Խաղալիքներուն չէ
 «որ, ծառաներուն ու վարժապետին ալ ինչ
 «որ ընէր՝ ինչ որ ըսէր, ձայն պիտի չհա-
 «նէին. ո՞վ կհամարձակէր նորա խօսքը կոտ-
 «րելու, նորա կամքը չկատարելու, նորա մէկ
 «ծանր խօսք մը ըսելով՝ սիրտը ցաւցնելու,
 «լացնելու. ամէնքը հետը պատուով անու-
 «շուխեամբ պիտի վարուէին. հն ախշս, հն
 «փաշաս, այնպէս ե անս, տեսնի ե արաս, գրի-
 «խաւս վրայ եփեկեի, պիտի ըսէին: Քանի ծա-
 «ռաներ վարձուեր եմ ես՝ միայն անոր հա-
 «մար որ չե կամ չկար ըսելով՝ տղուս խօսքը
 «չեն ըրած: Կտոր մը փորը ցաւելուն պէս՝
 «երկու իրեք բծիշկ գլխուն վերելը կգրա-
 «նուէին՝ հեռու հեռու տեղերէ կանչուած.
 «տեսակ տեսակ գեղերուն ճարերուն աման-
 «ները՝ անուշի ամաններուն հետ խառնուած
 «քովը կշարուէին՝ գեղածախի կամ շաքա-
 «րածախի խանութին պէս. քիչ մը վրայ
 «գրածին պէս՝ տղաս անկողնին մէջ չորս
 «հինգ հատ փափուկ փետրալից բարձերու
 «կուխընած, կոնակը երկս խոր առած՝ սրտին
 «սիրած խաղալիքներուն հետ զբաղած ատե-
 «նը, քովիններէն մէկը անգաղար ճանճերը
 «կքըշէր վրայէն, մէկը ժամացոյցը կնայէր
 «որ ճարին ատենը յանկարծ չանցնի, մէկը
 «կամ երկուքն ալ գրան ետելը բարեւ բըռ-
 «նած կկենային որ հրաման մը արուելուն
 «պէս կատարեն: Ո՞վ կընար հարցնել անգամ
 «տղուս՝ ֆեֆսիգ եղած ատենը՝ թէ հիմա ըն-
 «տոր ես, աղաս. այնպէս կնեղանար վրան,
 «այնպէս կաստէր որ կարծես թէ մեծցեր
 «փաշա եղեր՝ ու նորէն պղտիկցեր է: Այնպէս
 «մեծի պէս կտըքար, մեծի նազեր կընէր որ
 «խօշս կուգար: Թէ որ հիւանդութիւնը մէկ
 «օր ալ քշէր, շաքաթներով անկողինէն դուրս
 «չէր ելներ, իսկ վարժապետ ըսածդ ամիս-
 «ներով քովը չէր հանգիպեր: Կերպարանքէն
 «ալ չէս տեսներ. նայէ ինչ փափուկ, ինչ
 «նաղի՞ մեծցած տղայ է. չեմ գիտեր ինչէն
 «այսպէս հիւանդոտ (հաստմիւսկ) է, կտոր
 «մը բաց պատուհանի առջեւ կենայ՝ իսկոյն

«փորիկը կցաւի. քիչ մը պարտէզը քալէ,
 «մէկէն գլուխը կցաւի: Ուրիշ տղոց պէս վա-
 «զելու ցատքերու առնելին սէր չունի,
 «վասն զի պղտիկուց ապսպրուած էր ամենուն
 «որ տոտիկ տոտիկ միայն քալէ տղան մեծ
 «մարդու պէս, որ մի գուցէ վար իյնայ կամ
 «մէկ տեղը ցաւցնէ: Օրը քանի անգամ՝ որ
 «սիրտը բան ուզէր՝ կուտէր կերածին չափ,
 «մանաւանդ անուշեղէն ու շաքարեղէն. տու-
 «նէն ալ գիտնալով որ խեղճ տղան իշքան-
 «սը՞ պոպազըք է, ամէն օր իրեն կհարցնէին
 «ու սրտին ուզածը կեփէին: Այնպէս ալ կը-
 «հասկընար կերակուրներուն անլի կամ աղի,
 «շատ եփած կամ հում, մուխ առած կամ
 «տակը առած եղածն որ քանի խոհակեր նո-
 «րա խօսքովը վարձուեր եմ անէն: Օրը երկու
 «իրեք անգամ վրան գլուխը կփոխէին որ մի
 «գուցէ քրտինքը վրան պաղի. բայց տաք
 «հագուստներն ու կարծ ու երկայն մուշտակ-
 «ներն ալ վրայէն չէր ձգեր որ մի գուցէ
 «պաղ առնու հիւընդնայ: Վարժապետներն
 «իրեն ծառայի պէս էին. ուզած ատենը կը-
 «նստէր քիչ մը կկարդար, ուզած ատենը
 «կենէր կարգալէն. գրքերուն ալ ամէնքը
 «ոսկեզօծ ու կարմիր կաշիով կաղմած պիտի
 «ըլլային: Միտքը շատ սուր եղածէն՝ ապրա-
 «պրերէի վարժապետին որ տղուն ընտրեանն
 «ու ակտիւսին թողու, նեղութիւն չտայ
 «իրեն. այսու ամենայնիւ՝ քերական, հեգե-
 «րէն, սաղմոս, կտակարան, վարժութիւն
 «մանկանց, հմտութիւն մանկանց, ամէն ալ
 «կկարդար տաք տարեկան ատենը, այնպէս
 «որ վարժապետները մատ կխաճնէին, այս
 «տղան շատ գիտնական մարդ պիտի ըլլայ:
 «Կըսէին: Վերջապէս իմ որդիս իր հօրը տու-
 «նը այսպէս մեծցեր է նէ, դպրատան մէջ
 «ալ իհարկէ այս հանգստութիւններուն գոնէ
 «կէսը պէտք չէ մի ունենայ»: Այս է ահա
 «ընդհանրապէս մեր հարուստներուն, մանա-
 «ւանդ Տաճկաստանի հարուստներուն բռնած
 «ընդուն: Արդեօք կհասկընան սոքա թէ իրենց
 «այս կերպով մեծցուցած որդիքը վարժարա-
 «նի մը կրթութեանը յանձնելով՝ ինչ մեծ
 «գթութեամբ ամէն կէտէն վարժարանին
 «վերատեսուչներն ու դաստիարակները: —
 «Յայտնի բան է որ եթէ հասկընային, այն
 «պահանջմունքները չէին ըներ, այլ ճանճա-
 «լով իրենց առաջին սխալմունքը՝ իրենք կը-
 «խնդրէին որ դաստիարակները ամենայն ջանք
 «ընեն կոտրելու տղուն այնպէս փափկասէր,
 «ինքնահաճ, գոռոզ եւ ունայնամիտ բնաւ-
 «ութիւնը: — Սակայն նոքա հասկընան չը-

Հասկընան, աղգային դաստիարակները պէտք է աղէկ գիտնան իրենց պարտքը, եւ ըստ այնմ բռնեն իրենց կրթութեան ոճը՝ հարստի տղոց հետ:

Միջակ վիճակի մարդը — թէ որ այն թեթեւամիտներէն չէ որ իրենց չափը մոռնալով՝ հարուստներուն համիլ կուզեն ամէն բանի մէջ, եւ նոցա հաւասար կ'ընան երեւնալու ամէն բանի մէջ — եթէ անցընէ ալ մտքէն որ իր տղան դարձած է մէջ փափուկ կեանք անցընէր, սակայն իրմէ հարուստներուն տղոցը նայելով՝ կամընչայ ու կ'ընշուի. ինքզինքը գոհ կերեւցընէ այն չարքաշութեան ու կանոնաւոր կեանքին որ հարուստի տղան ալ պարտական են անցընելու, եւ ձայն չհաներ: Եւս առաւել աղքատը իհարկէ ամենեւին տրտունջ չընէր, եւ զարմանք չէ: Իրաւ է որ ամէն աղքատ ալ այնպէս չէ. կ'ընտելնայ այնպիսի հպարտ աղքատներ որ թէպէտ եւ գիտեն թէ իրենց որդին ձրիւ վարժ աշակերտաց մէկն է, սակայն սիրտ կընեն երբեմն այնպիսի կերպով գանգատներ ընելու որ շատ հարուստներու ալ բերնէն չեն լսուիր: Բայց այնպիսի աղքատները աղէկ որ քիչ են:

Արդ հարստին միտքն ու խօսքերը դաստիարակութեան սկզբունքներուն բոլորովին հակառակ լինելով, աւելորդ է հարցընելն անգամ որ միթէ կարելի է սպասել որ նորա որդին նոր վիճակի մը պատրաստուի վարժարանին մէջ՝ թէ որ այն վարժարանին կառավարութիւնը ջանք ընէ յիշաւի փափկատուն դաստիարակութիւն տալ աշակերտաց: Դեմք թէ այնպիսի փափկատուն դաստիարակութիւնը հարբստին տղուն այնքան վնաս ալ չընէ, եւ տղան մեծնալէն ետեւ՝ ուսումն ու գիտութիւնը միայն իբրեւ զարգարանք ծանծաղամտութեան եւ պատճառ ցուցամտութեան գործածէ, անկարօտ ճանչնալով կամ համարելով ինքզինքը դաստիարակութեան տալու օգուտներուն, դեմք թէ հօրը հարստութիւնը կարօտ չընէ զորդին նոր վիճակ կամ արհեստ մը ընտրելու, եւ որդին այն պատրաստ հարստութիւնը ժառանգելով, անոր *savants des arts*՝ փայլեմ ելմէ քիչ ժամանակի մէջ, ինչպէս որ կըսեն, ու ետքը նստի ծրուկները ծեծէ. . . . Բայց միջակ վիճակի մարդն ու աղքատ մարդը պէտք է մոռնեն որ արդեօք իրենց որդին ուսմունքը լմընցընելէն ետեւ ինչ արհեստ կամ ինչ վիճակ պիտի ընտրէ իրեն որ առած դաստիարակութիւնն ու սովորած գիտութիւնները անօգուտ չլինին:

Եւ ահա այս բանն է որ եթէ ծնողք՝ թէ հարուստ եւ թէ աղքատ՝ կարողութիւն չունին մոռնելու կամ հասկընալու, վարժարանաց վերատեսուէներն ու մէջի դաստիարակները ոչ միայն անդադար պէտք է մոռնեն, այլ եւ ամենայն հնարք իգործ դնեն այնպիսի դաստիարակութիւն տալ աշակերտաց որ ինչ վիճակի եւ ինչ արուեստի ալ ձեռք զարնեն աշակերտները ուսմանց ժամանակին վերջնալէն ետեւ, գիտարութիւն չքաշեն:

Ասոր համար բազմամեայ փորձն ու դաստիարակութեան վրայ եղած տեղեկութիւնները կսովբեցընեն որ աղգային որ եւ իցէ վարժարանի դաստիարակութեան գլխաւոր յատկութիւններէն մէկը պիտի լինի չարհաշուքին՝ հանդերձ առողջութեամբ եւ մաքրութեամբ մարմնոյ եւ հանդերձից, եւ երկրորդը՝ խոնարհաւսութիւն՝ հանդերձ ուղիղ տրամաբանութեամբ եւ անմեղութեամբ հոգւոյ:

Աղգային վարժարանաց դաստիարակութեան մէկ յատկութիւնը չարհաշուքին պէտք է լինի որ կըսեմք, ոչ թէ այն չափազանց ու վայրենի չարքաշութիւնը կ'հասկընամք որ հին ատենի Սպարտացիներէն կ'ազհանջէր իրենց Լիկուրգոս օրէնսդիրը. — մեր ժամանակի մարդիկը վաղուց հեռու մնացեր են այնպիսի սկզբունքներէ: Եւ ոչ հին ատենի ճգնաւորաց ու վանականաց խստակեցութիւնը, չորակերութիւնը, գետնախշտութիւնը, ծոմապահութիւնը, տքնութիւնները եւ այլն, անոնք հիմա ուրիշ աշխարհի պատմութիւններու պէս թաղուած մնացեր են Հարանց Վարքերուն անկիւնները. . . . Եւ ոչ իսկ այն՝ դրեթէ զինուորական չարքաշութիւնը՝ զոր կուզեն ոմանք իգործ դնել աղգային վարժարանաց մէջ՝ տղաքը քաղցած պահելով, անխնամ ձգելով, ցրտէ չպահպանելով, տաքէ չզգուշացընելով, հիւանդութեան վտանգներէ հեռու չընելով, եւ այլն: Մեք չարհաշուքի դաստիարակութիւն զայն կանուանեմք, եւ աղգային վարժարանաց զայն հարկաւոր կճանչնամք, որով տղան հաստատ կերպով սովորի ու միտքը դնէ թէ «Մարդս անոր համար կերակուր կուտէ որ ապրի, չէ թէ անոր համար կապրի որ կերակուր ուտէ» ինչպէս որ կըսէ Կիկերոն. ուստի եւ գոհ լինի վարժարանին չափաւոր ու առողջ կերակրովը: Հաստատ կերպով սովորի ու միտքը դնէ որ մարդս մարդընողը՝ հագուստին բարակը, փափուկն ու գեղեցիկը չէ, հապա վարմունքին շնորհալին ու առաքինին է. ուստի եւ նոյնպէս սովորի զգուիլ զարգասիրութենէ ու պճնասիրութե-

նէ, ինչպէս որ պէտք է զգուի պատուած կամ աղտեղի հադուստ հադնելէ: Հաստատ կերպով սովրի ու միաքը դնէ որ չարքաշու թիւնը ամէն տեսակ հիւանդութեանց դէմ զօրաւոր նախապահեցողութեան ու կտրուկ դեղ է, մայր առողջութեան եւ դայեակ արիւթեան. ուստի եւ թշնամի դառնայ փափկասիրութեան, մեղկութեան եւ ամէն տեսակ թուլութեան ու չափազանց հանգստութեան: Այսպիսի դաստիարակութեամբ միայն կրնայ շտկուիլ այն վնասակար եւ ամօթալի փափկասիրութիւնը՝ զոր տղայք կրնան առած լինել իրենց տղայութեան ժամանակը, իրենց առնել զանազան տեսակներ:

Գովելի դաստիարակութեան երկրորդ յատկութիւնն ալ պիտի լինի ըսինք՝ խոնարհամտութիւն. այսինքն այն առաքինութիւնը՝ որով մարդս իւր պակասութիւնները կճանչնայ, իւր չափէն դուրս չենէր. կգիտնայ թէ մարդուս արժէք մը տուողը կամ ունեցած արժէքն աւելցընողը՝ միայն ուսմունքը, առաքինութիւնն ու աշխատանքն է, եւ ոչ թէ նիւթական հարստութիւնը, կամ սոսկ ունայն գիտութիւնը, կամ հեշտասէր փափկութիւնը: Այս խոնարհամտութիւնն ալ աւելի հարկաւոր է սովորեցընել միջակ հարստութեան տէր ու չքաւոր մարդկանց որդւոցը, որպէս զի ուսմունք եւ կրթութիւն առնելով՝ չբարձեն նոքա թէ իրաւունք ալ կառնուն ու րիշներուն վրայ հպարտանալու, իրենց ծը-

նողքն ու ազգականները արհամարհելու, բանի չհաւնելու, մարդու չհաւնելու, յաջ եւ յաջեակ չնայելով՝ բերաններուն եկածը դուրս տալու, խելքերնուն փչածը խօսելու եւ դրելու. այլ իրենց չափէն դուրս չենէն, եւ իրենց խոնարհամտութեամբն ու խոհեմութեամբն ու ծանրութեամբը ցուցընեն թէ իրենք ուսում եւ կրթութիւն առած մարդիկ են:

Այս երկու սկզբունքները, այսինքն չարհաշոքիւնն ու խոնարհամտութիւնը, թէ որ լաւ տպաւորութիւն վարժարանի մը աշակերտաց սրտին մէջ, այնուհետեւ չվախցուի որ նոքա իրենց ընդունակութեանն ու ախորժակին յարմար պատուաւոր վիճակ մը չգրտենն առնուի. չվախցուի որ ազգին մէջ շատնան օրէ օր թեթեւամիտ երիտասարդներ, ինքնահաճ իմաստակներ, արհամարհոտ պարոնիկներ, բանի չհաւնող ու պարապ քալող անօթի . . . ներ, եւ այլն, եւ այլն: Այլ ամէն տեղ կտեսնուին այնպիսի ուսումնասէր, քաջ եւ բարեկիրթ երիտասարդներ որ ինչ վիճակի մէջ ալ մտնեն՝ պարծանք կլինին այն վիճակին, եւ վիճակը սրճափ ալ նուաստ երեւնայ՝ աղբիւր կլինի իրենց երջանկութեան եւ պատուոյ ու հարստութեան: Եւ այս կերպով միայն է որ ազգային վարժարանները ճշմարտապէս օգտակար կլինին ազգին եւ աշակերտաց, եւ նոցա ծնողացը դիտաւորութեանը՝ նպատակին կհասնին:

ՄՆԴՈՒ ԱՆԳՂԻՍ

Մնդու Անգղիոյ (toffetas d'Angleterre) ըսուածը շինելու համար, պէտք է օղիի մէջ ձկան սոսինձ հալեցընել ու բարակ վրձինով մը երեք չորս անգամ ցանցաւ սնդուի (ճանֆեսի) վերայ քսել: Նաւ օգ-

տակար է այս երբոր մարդուս ձեռքը կտրուի կամ սկըղի. գործածելու համար՝ վերքին մեծութեանը չափ կտրելու է, կպցընելու առնն սնդուին կողմը պէտք է թրջել ու սոսնձին կողմով փակցընել:

Բ Ա Ր Ո Յ Ա Կ Ա Ն

Ո՞րն է ամենէն բարերար հարուստը.

— Աշխատանքը, վասն զի սա միշտ պատրաստ է օգնելու նոցա որ իրեն կգիմեն:

Ո՞ր կլինը կարող է ինքզինքը ամենէն հարուստ համարիլ.

— Նա որ ունի խրատին առաքինութիւն, իդէման համեստութիւն, իլեղուին քաղցրութիւն, իձեռնին աշխատութիւն: